

Cu mare bucurie primind credincioșii,
cea de Dumnezeu insuflata vestire a Postului,
precum mai înainte ninivitenii, și,
mai pe urmă, desfrânatele și vameșii,
propovăduirea pocăinței, de la Ioan,
prin înfrânare ne gătim spre părtășia stăpâneștii
taine celei din Sion,
mai înainte curățindu-ne prin lacrimi,
în această dumnezeiască Scăldătoare,
îndreptându-ne vederea către tipul acestora,
Paștele săvârșind, și a adevărului arătarea,
pregătindu-ne spre închinarea Crucii,
și a învierii lui Hristos Dumnezeu,
către Acesta strigând:
Nu ne rușina pe noi întru nădejdea noastră,
Iubitorule de oameni!¹

¹ Am preferat redarea traducerii aceleiași cântări și după textul original grecesc, pentru frumusețea liturgică a acestuia, având în vedere că textele în limba română, slavonă sau în limbile moderne (engleza în cazul nostru) sunt traduceri după textul original grecesc – *n.tr.*

Studiu introductiv

Pentru Liturgia din Noaptea Pascală, Părinții Bisericii n-au ales un text din Evanghelie în care este relatat evenimentul Învierii, ci au ales un text din capitolul I al Evangheliei după Ioan (Ioan 1, 1-17). Prin aceasta, cea mai importantă carte de cult a Bisericii începe cu *Evanghelia* scrisă de cel ce, plecându-și capul pe pieptul Învățătorului, a ascultat direct, de la inimă la ureche (deschizătura minții), Cuvântul revelat, scurând cea mai lungă cale – de la minte la inimă. Tot Ioan este acela care nu a lipsit de la nici un eveniment din viața Mântuitorului, după ce un alt Ioan, Botezătorul Domnului, i L-a arătat, prin „descoperire pascală”: *Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii* (Ioan 1, 29); va fi prezent și la judecarea și condamnarea Lui, Îl va însoți pe drumul spre Golgota și va rămâne, alături de Maica Sfântă, lângă Cruce, până ce-L va „semăna” în mormânt, împreună cu Iosif din Arimatea și cu Nicodim. Icoana lui este pusă pe col-

ţul din dreapta al Sfintei Mese din altarele Bisericii, pentru ca, la sfinţirea bisericilor, poporul lui Dumnezeu să sărute Crucea, Evanghelia şi icoana lui (colţul din dreapta al Sfintei Mese).

Ne oprim doar la două aspecte din Evanghelia Pascală:

- *La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul... Toate prin El s-au făcut; şi fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut* (Ioan 1, 1, 3). Paştile reprezintă marea sărbătoare a Creaţiei, a noii Creaţii; Cel care a făcut toate, Care ne-a chemat din nefiinţă la existenţă vine pentru a împlini din nou minunea creaţiei şi, după ce a intrat El, prin întrupare, în existenţa noastră, ne cheamă la fiinţă, ca făptură nouă. Creatura intră în dialog cu Creatorul la masa iubirii şi prinde să grăiască atunci când aude glasul Creatorului; este minune şi sărbătoare. „Creaţia este minunea în care Dumnezeu cheamă la sărbătoare, la masa iubirii reciproce... Cât de mare trebuie să fie această minune, când zidirea este chemată din nefiinţă şi pusă faţă către faţă cu dragostea lui Dumnezeu!”¹

Prima întâlnire a zidirii cu Creatorul este urmată de cădere, de îndepărtare şi de moarte; atunci a început calea de întoarcere din exil şi întuneric către *Împărăţia Iubirii*, care biru-

¹ Antonie Bloom, Mitropolitul Surojului, *Despre întâlnirea cu Dumnezeu*, trad. rom. Mihai Costiş, Editura Cathisma, Bucureşti, 2007, pp. 7-8.

ie moartea, şi a *Luminii* pe care întunericul n-a cuprins-o.

- *Întru El era viaţa şi viaţa era lumina oamenilor. Şi lumina luminează în întuneric şi întunericul nu a cuprins-o* (Ioan 1, 4-5). Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că, prin păcat, mintea omului s-a întunecat, îmbolnăvind-se de necunoaşterea lui Dumnezeu¹; de aceea, el nu se mai poate împărtăşi din lumină, până când *Lumina* nu i se va dărui din nou. Dacă necunoaşterea lui Dumnezeu însemna moarte, cunoaşterea lui Dumnezeu este viaţa, viaţa cea adevărată, adică veşnică: *Şi aceasta este viaţa veşnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis* (Ioan 17, 3). Aşadar, Dumnezeu Se descoperă omului şi i Se împărtăşeşte în vederea îndumnezeirii, deoarece, prin fire, persoana umană, privind la Chipul după care a fost creată, devine asemenea Chipului; *prosopon = persoană* înseamnă „cel ce priveşte către...”; de aceea, Sfântul Grigorie de Nyssa spune că „devenim ceea ce privim”².

Iată de ce, după întunecarea omului prin păcat, Dumnezeu S-a descoperit ca Fiinţă – *Eu sunt Cel ce sunt* (Ieşirea 3, 14); ca Duh – *Duh este Dumne-*

¹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, în *Filocalia*, vol. III, trad. rom. pr. dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1948, p. 8.

² Cf. *De virginitate*, XI, 46, 368 CD apud pr. dr. Vasile Răducă, *Antropologia Sfântului Grigorie de Nyssa*, EIBMBOR, Bucureşti, 1996, p. 152.

zeu (Ioan 4, 24); ca apa vieţii (v. Ioan 7, 37-43); ca pâine a vieţii – discursul euharistic (v. Ioan 6); *Calea, Adevărul şi Viaţa* (Ioan 14, 6); lumina lumii – *Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întineric, ci va avea lumina vieţii* (Ioan 8, 12); începutul şi sfârşitul sau Alfa şi Omega (v. Apocalipsa 1, 8). În manifestarea Lui faţă de om, a fost perceput ca iubire; iar cei ce intră şi rămân în iubirea Lui ajung la deplina comuniune cu El: *Dumnezeu este iubire şi cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu şi Dumnezeu rămâne întru el* (I Ioan 4, 16). Astfel, întoarcerea omului la Dumnezeu înseamnă întoarcerea în Iubirea şi-n Lumina lui Dumnezeu, şi intrarea în bucuria veşnică a Părintelui Ceresc (v. Matei 25, 21). Această întoarcere şi intrare în Bucuria Veşnică a firii umane a împlinit-o Mântuitorul Hristos, de la Întrupare la Înviere; şi ne-a împărtăşit-o şi nouă, după ce a coborât la noi, în iad, şi a biruit moartea, Lumina strălucind în „cele mai de jos ale pământului”. Astfel, ziua Învierii, cea dintâi a săptămânii, adică prima zi a noii creaţii, devine Ziua Unică, în care Creatorul ne cheamă din nou la masa iubirii reciproce. Învierea lui Hristos ne arată că ultimul cuvânt în existenţa noastră nu îl mai are moartea, ci viaţa; de aceea, Învierea lui Hristos devine arvună a învierii noastre, centru al existenţei noastre, pasul nostru în Împărăţia Veşnică. Prin înviere, toată existenţa umană se umple de sens; nimic nu mai are împlinire şi finalitate terestră, ci

toate se împlinesc şi se desăvârşesc în perspectiva învierii şi a vieţii veşnice. Pentru creştini, nu mai este nimic de aşteptat decât Învierea şi Viaţa Veşnică; de aceea, viaţa creştinului pe pământ este o permanentă pregătire pentru marea întâlnire cu Dumnezeu, iar timpul este doar distanţa de la chemarea lui Dumnezeu până la răspunsul lui, al omului¹. Când omul răspunde iubirii divine, intră în veşnicia lui Dumnezeu, se mută de la moarte la viaţă (v. Ioan 5, 24).

Pentru a ajunge la această împlinire, pentru a răspunde chemării şi iubirii divine, cei ce au crezut în Cuvântul lui Dumnezeu şi-au rânduit viaţa altfel decât în mod obişnuit, încât viaţa lor să graviteze în jurul Învierii şi să-şi țină mintea şi inima aţintite la glasul Domnului. Din cauza păcatului, omul se naşte spre a muri; este o realitate existenţială: cu orice clipă trăită, omul face un nou pas spre sfârşitul lui – aceasta este logica morţii. Prin Botez, logica aceasta este înlocuită: în Taina Botezului, omul moare spre a se naşte; astfel, după Botez, cel ce s-a născut la viaţa în Hristos face, cu orice clipă trăită, un nou pas spre Înviere; viaţa lui este o suită de paşi spre Înviere, chiar dacă, biologic, va muri. Această aşteptare, aceşti paşi spre Înviere îi împlineşte creştinul, în Biserică, în toată viaţa lui, dar mai ales în pregătirea lui specială pentru a serba Învie-

¹ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1996, p. 128.

rea Domnului: Postul Paştilor sau Postul Mare. Fiecare post este o aşteptare¹, răstimpul în care, „iară şi iară, cu privirea şi puterile reînnoite”, creştinul cugetă asupra vieţii² şi asupra sensului profund al acesteia; dar Postul Mare este scara sau calea către „punctul culminant al vieţii liturgice”, către „noua viaţă”, către „Bucuria Pascale”, când „toate s-au umplut de lumină; şi cerul, şi pământul, şi cele de desubt”.

Cartea pe care Editura Sophia o dă tiparului şi cititorilor este închinată acestei minunate perioade din timpul anului bisericesc – Postul Mare –, cu un titlu care se confundă cu însăşi perioada liturgică prepascală şi cu un subtitlu sugestiv: *Postul Mare – paşi spre Înviere*, sub semnătura marelui profesor de *Teologie Liturgică*, părintele Alexander Schmemmann. Născut în 1921, în Estonia, într-o familie de ruşi cu origini germane, s-a stabilit, din tinereţe, cu familia, la Paris, unde a studiat la Institutul Teologic Sfântul Serghie şi la Facultatea de Litere a Universităţii Sorbona; obţine titlul de doctor în teologie în 1952 şi, după o perioadă petrecută la Paris, se mută cu familia la New York, unde va desfăşura o activitate didactică şi pastoral-liturgică strălucită, oglindită în numeroasele sale conferinţe, studii şi cărţi³.

¹ Antonie Bloom, *Despre întâlnirea...*, ed. cit., p. 5.

² Idem, *Taina iertării. Taina tămăduirii*, trad. rom. Monahia Anastasia (Igiroşanu), Alba Iulia, 2010, p. 42.

³ Pentru a înţelege personalitatea, viaţa, crezul teologic al pr. prof. dr. Alexander Schmemmann, recomand cărţile

Ca şi pentru părintele Macarie Simonopetrul, autorul minunatei cărţi *Triodul explicat*, Postul Mare, pentru părintele Alexander Schmemmann, ilustrează dimensiunea mistagogică fundamentală a timpului liturgic¹, pentru că viaţa Bisericii şi Biserica însăşi au o dimensiune liturgică, având în centru Învierea. În acelaşi ton, părintele Andrei Scrima afirma, într-o lucrare cu titlu sugestiv, *Biserica Liturgică*, faptul că Paştile reprezintă sărbătoarea centrală, incomensurabilă; nu este o sărbătoare între celelalte, ci „posibilitatea însăşi a sărbătorii”².

Conştientizând criza liturgică ce devastase viaţa duhovnicească a Apusului catolic şi protestant, şi care se instala cu putere şi în viaţa liturgică a credincioşilor ortodocşi, părintele Alexander Schmemmann s-a angajat într-o lucrare de reînnoire liturgică provocatoare; din nefericire însă, aceasta nu a avut ecoul scontat, mai ales în arealul teologic universitar, între contemporani, dar

care s-au tradus în limba română, după 1990, dar mai ales două dintre acestea: *Biografia unui destin misionar. Jurnalul Părintelui Alexander Schmemmann* (1973-1983), trad. rom. Felicia Furdul, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, şi Alexander Schmemmann, *Introducere în Teologia Liturgică*, trad. rom. ierom. Vasile Bârză, Editura Sophia, Bucureşti, 2002, ambele însoţite de câte un amplu şi documentat studiu introductiv.

¹ Ieromonah Makarios Simonopetrul, *Triodul explicat. Mistagogia timpului liturgic*, trad. rom. diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2000.

² Andrei Scrima, *Biserica Liturgică*, trad. rom. Anca Manolescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005, p. 42.

nici între urmași. Criză liturgică determinată de influențele scolastice, de separarea dintre Liturghie și celelalte aspecte teologice (mai ales în studiul teologic), de pietismul unora sau de entuziasmul nefondat al altora, de îndepărtarea creștinilor de împărtășire și de înțelegerea și abordarea formală a regulilor și a rânduielilor bisericești, care sunt observate și împlinite în sens tipiconal. Și în *Introducere în Teologia Liturgică*, și-n prezența lucrare (ca și în celelalte), autorul atrage atenția asupra faptului că-n studiul teologic *Teologia Liturgică* nu depășește limitele *Tipicului* bisericesc; iar simbolismul dus la extrem se explică prin „abordarea unei hermeneutici analogic-simbolice, raționaliste a cultului și a Liturghiei, pe baza unei metode anamnetic-istorice”¹.

De fapt, în teologie s-a ajuns la simbolul de înlocuire; unii teologi recomandă să nu ridicăm mâinile la rugăciunea „Noi, care pe heruvimi”, pentru că noi nu simbolizăm (adică nu *înlocuim*) pe heruvimi și pe serafimi, iar prin mâinile noastre, aripile lor; acești teologi uită că *împreună* „cu aceste fericite puteri și noi strigăm și grăim: Sfânt ești și Preasfânt...” De fapt, *simvalo* (în limba greacă), de unde *simbol*, în limba română, înseamnă a pune împreună, nu a înlocui.

Rânduielile și regulile liturgice care conduc spre o trăire autentică și care de fapt reprezintă

¹ Cf. prefața la Alexander Schmemmann, *Introducere...*, ed. cit., p. 15.

tă exprimarea doxologică a dogmelor, a Adevărului revelat trebuie înțelese în sensul lor profund duhovnicesc; rugăciunile, imnele, muzica bisericească au caracter dogmatic și apologetic, în același timp, după cum iconografia este „dogma în culori”, cum s-a exprimat Sfântul Ioan Damaschinul¹. Tot studiul teologic trebuie să-și revizuiască demersul și-n acest aspect: „Foarte adeseori, studiul teologic s-a limitat doar la textele liturgice care sunt, se știe, de o extraordinară bogăție, dar e timpul să arătăm că însăși forma lor e tot atât de inseparabilă de ele, cum este trupul de suflet și că regulile *tipicon*-ului sunt în realitate la fel de mistagogice, la fel de mult marcate de această dimensiune teandrică, ca și *imnologia*.”²

Pentru ilustrul liturgist părintele Alexander Schmemmann asceza este o pregătire și o comuniune cu Hristos; *liniștea* în locul televizorului, telefonului sau a muzicii de fundal, *sacralitatea cuvintelor* în locul vorbăriei (pp. 164-174) sunt uneori mai importante decât postul alimentar. De fapt, tot demersul nostru liturgic și duhovnicesc trebuie să se îndrepte, prin cunoașterea contemplativă, spre „lumina lui Hristos”, pentru a ne împărtăși din ea, pentru că aceasta este finalitatea existenței noastre, după sfatul Sfântu-

¹ Cf. Sf. Ioan Damaschinul, *Cele trei cuvinte despre sfintele icoane*, P.G., 94, 1232-1317.

² Ierom. Makarios Simonopetrul, *Triodul explicat...*, ed. cit., p. 12.